

Szerkesztői pályafutásom egyik legemlékezetesebb és a folyóirat szempontjából is a „leghasznosabb” szellemi és emberi kapcsolata fűzött Tasi Józsefhez csaknem két évtizeden át (igaz, 1988 és 1992 között öt éves szünettel). A Petőfi Irodalmi Múzeum könyvtárában, majd hangtárában dolgozott, a nyolcvanas években jómagam is sokat kutattam az intézményben. Szereztetteljes segítőkészsége, kedves szerénysége, igénye a jó szóra hamar rokonszenvet ébresztett bennem, amely aztán barátsággá alakult – legalábbis bizalmas, jó kapcsolattá. Példás filológus, kitűnő dokumentátor, megbízható és hűséges munkatárs volt egészen az 1999 szeptemberében bekövetkezett hirtelen és váratlan haláláig.

Monostori Imre 55

Új Forrás-os levelesládámból. III.

1 LEVÉL

TASI JÓZSEFTŐL

Nekünk szánt és adott munkáit körülbelül négy – reá is jellemző – műfajba lehet sorolni. A *tanulmányok* a kutató irodalomtörténész Tasi érdeklődését (és valószínűleg az éppen „hivatalból” is kutatandó témákat) jelzik. Például: *József Attila és néhány képzőművész* (1981/1., február); *Hatvany Lajos és Németh László* (1987/1., február); *Korszakok és korszakváltások Illyés Gyula költészetében 1940–1950* (1993/4., április); *Ki a faluba. Fábián Dániel és József Attila röpiratáról* (1994/10., december); *Krausz Évi alakja A befejezetlen mondatban* (1995/6., június); *Vita egy Nyugat-cikk körül* (1998/8., október); Utolsó tanulmánya – készülő monográfiájából – Simon Andor életéről és költészetéről már halála után, az 1999. novemberi számunkban jelent meg.

Szerette – az *Új Forrás* is szerette – az általa fölfedezett, addig ismeretlen, érdekes, esetleg fontos *dokumentumok*, illetve források publikálását. Például izgalmas volt az *Előőrs* című hetilap 1930-as évfolyamában talált glosszák bemutatása – mint József Attila-„dubiózák”, azaz mint neki (is) tulajdonítható cikkek. (1981/2., április.) A Váci Mihály-hagyatékból számos dokumentumot adott az *Új Forrás*nak. Például: *Önéletrajz 1961-ből* (1982/1., február); *Vallomások a kézírásos hagyatékból* (1982/2., április); *Váci Mihály levelei Kubából feleségéhez* (1982/6., december); s a legfontosabb: *Váci Mihály naplója 1956 októberéből* (1996/8., október). A dokumentumokat bevezetővel, magyarázatokkal, jegyzetekkel látta el.

Recenzióit szabadon küldhette, illetőleg felkérésre írta. Főként irodalom- és esztétörténeti munkák érdekelték. Mint például *Jászi Oszkár publicisztikája* (1983/4., augusztus); Botka Ferenc tanulmánykötete a hadifogoly-irodalomról (1986/1., február); Agárdi Péter *Torlódó múlt* című könyve (1996/8., október); de verseskönyvről vagy memoárkötetről is írt, ha valamiért valamelyik megtetszett neki.

Fő műfaja – az *Új Forrás* szempontjából legalábbis – az interjú volt. Nyilván a múzeum megbízásából, a hangtár részére készítette ezeket a hosszú beszélgetéseket, majd rengeteg munkát ölt a hang-nyersanyagokba, hogy az eredeti élőbeszéd-massza élvezhető olvasmány legyen. Tasi Jóska 56 állandóan fáradt volt – mégis fáradhatatlan. Sokat és alaposan készült a beszélgetésekre. Megszerzett rutinját jól és etikusan használta ki, kitűnően alkalmazkodott beszélgetőtársaihoz: ismerte erősségeiket (s gyengeségeiket), hiúságaikat s megnyerhetőségük kulcsait. Interjúit legtöbbször bevezetővel, ha kellett, magyarázó jegyzetekkel küldte közlésre. A kísérő levelekben aprólékos pontossággal előírta a szerkesztői teendőket, fölhíva a figyelmet az esetleges kényes pontokra. Aggályosan gondozta a korrektúrát, s büszke volt (nem egyszer), ha Budapesten híre ment egy-egy, az *Új Forrás*ban megjelent beszélgetésének.

Az első nálunk megjelent interjúja (1980/1., február) a tragikus sorsú B. Nagy Lászlóval készült. Aztán szépen, sorban – főként a nyolcvanas években – jött a többi. Beszélgetés Váci Mihályné Juhász Máriaival (1981/5., október); Féja Gézával (1981/6., december); Pilinszky Jánossal (1983/2., április); Kardos Lászlóval az egykori népi kollégiumokról (1983/6., december); Balogh Edgárral Móríc Zsigmondról (1985/6., december); Kocsis Zoltánnal Pilinszky Jánosról (1986/2., április); Szathmáry Lajossal az egykori népfőiskolai mozgalomról (1987/3., június); valamint Gömöri Györggyel az 1956-os forradalomról (1993/6., június.).

A Pilinszky-interjú szövegét 1971. október 1-jén vették föl a költő lakásán. (Tasi József bevezetőjében egyébként fény derül a híres *Négysoros* rejtélyének a szerző általi egyszerű megfejtésére: „A feleségem, amikor elhagyott, égve hagyta a folyosón a villanyt, az utolsó sor pedig arra utal, hogy aznap volt a válóperem.”) Pilinszky ezen a felvételen 25 (vagy 26) versét olvasta föl, s végigkalauzolja az olvasót életén; beszél művészeteszményeiről, esztétikai, filozófiai nézeteiről. Nem mindig egyszerű követni – Tasi rendszeresen visszakerdez és mederben tartja a beszélgetést –, az összhatás végül is igazi élmény, sőt – legalábbis annak idején – valódi irodalmi csemege. Néhány frappánsan világos megfogalmazást érdemes felidézni belőle. Például: „A magyar irodalomban Arany annyira centrális jelenség szerintem, mint mondjuk, Bach a világzenében. Hihetetlen ízlés, prousti érzékenység, de több sokkal nála. Ott minden jelen van. Jelen van Baudelaire, sőt Apollinaire.” Vagy: „Szerintem két nagy tévedés van: provinciálisnak lenni és kozmopolitának lenni.” Továbbá (az úgynevezett „népi” – „urbánus” szembenállásról): „Ez olyan dolog, én se az egyik, se a másik oldalt így nem szeretem, ezt őszintén megmondom. Ugyanakkor nekem barátaim vannak az egyik oldalon és a másik oldalon is. Engem a minőség érdekel. Ilyen viták miért nincsenek a matematikusok, miért nincsenek a sakkozók között? Mert ők a lényegre figyelnek.” (Tasi egyébként elmondja a bevezetőben, hogy

Pilinszky kitért az elől, hogy „újholdas” korszakáról beszéljen az interjúban.) Aztán: „Számomra a televízió vagy a rádió archív anyag, olyan, mint a ligeti sörözők vagy a kuglipálya. Emberek elszórakoznak, megpihennek. Én nem ítélem el. A televízióban [...] szenvedélyesen nézek atlétikai versenyt.” (Az interjú később, 1994-ben bekerült az összegyűjtött Pilinszky-művek Hafner Zoltán által gondozott *Beszélgetések* című kötetébe.)

A fentebb közölt Tasi-levelében arról is szó van, hogy a szóban forgó interjú megjelenése után hogyan csapott le Kocsis Zoltán a hangszalagra s az ott hallható, Pilinszky által felolvasott versekre. Tasi jól ráérezett arra, hogy hasonló kuriózum lehet – lett is – Kocsist kifaggatni egykor volt közeli barátjáról, Pilinszkyről. Hamarosan, 1983. július 21-én sor is került erre a beszélgetésre. Az írásos feldolgozás viszont csak jóval később készült el: mindkettőn rendkívül elfoglaltak voltak. Jóska csak az 1985. december 5-i – nekem írt – levelében taglalja – konkrét közlési javaslatokkal, utasításokkal – a Kocsis-interjú filológiai érzékeny pontjait. Többek között ezeket írja: „Éppen fél órája billentünk át a mai napba; bizony megkínlódtam-küszködtem ezért – ezzel! – az interjúval. Kocsis Zoltán szerencsére könyörtelenül meghúzta, én pedig vagy tízszer átjavítottam. Tovább már nem lehet, nem érdemes, mert olvashatatlan lesz a szöveg. [...] Nem írtam bevezetőt. Közölgjétek az interjút és közvetlen utána Pilinszky levelét az általam adott címmel. Kész. Egy helyen csillag alatt a lap alján közölgjük az időközben elkészült Pilinszky-Kocsis – vagyis: Kocsis-Pilinszky-opera ősbemutatójának hírért.”

Az ám: a Pilinszky-levelé! Természetesen ezt is közöltük a – szokatlanul hosszú – Kocsis Zoltán-beszélgetés után (1986/2., április.). 1979. március 27-én, húsvéthétfőn írta Pilinszky Velemből, Töröcsik Mariéktól nagynénjének, Baitz Máriának, a „drága Mária”-nak. (Halála előtt a címzett elküldte a – nyolcoldalasként említett – levelet Kocsis Zoltánnak, Tasi tőle kapta a másolatot. A Pilinszky összegyűjtött leveleit tartalmazó kötetben – Hafner Zoltán, 1997 – természetesen olvasható.) Néhány jellegzetes mondatot idézek belőle.

„Sokat vétettem. Nem mondhattam el Jézussal, hogy aki igaz, ő az én testvérem, szülőm és anyám. Ő először 'kinötte' önmagát, aztán családját, s végül nemzetét. Ezért tartották még Barabásnál is rosszabbnak. És ez talán a legnehezebb, amikor a jóra hivatkozva akarják az embert eltéríteni az egyetlen Jótól, a tökéletesen távoli, néma és magányos Istentől. És mégis: ezt az egyetlen jót az ember is megtudhatja. Egy szent, egy falubolondja, Mozart, amikor a Rekvietet írta...

Imádkozz, nincs más. Az imában tudunk egyedül mindent és mindenkit szeretni. Az imában még Jézus és Barabás is *egy*, ahogy az Atya és Jézus szívében is *egyek*.”